

Medine Tarihçisi Semhûdî'ye Göre Ehl-i Beyt

Ahl al-Bayt According to Medina Historian Samhûdî

İbrahim Barca

Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı
Assoc. Prof., Bitlis Eren University Faculty Theology, Department of Islamic History
Bitlis / Turkey
ibarca@beu.edu.tr
orcid.org/ 0000-0003-0835-9061

Hadi Akbarzadeh

Dr., Farhangian Üniversitesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü
Tahran/İran
Dr., Department of Persian Language and Literature Education, Farhangian University,
Tehran/Iran
akbarzadeh865@gmail.com
orcid.org/ 0000-0002-3081-0368

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / **Article Type:** Research Article

Geliş Tarihi: 4 Eylül 2025 / **Date Received:** 4 September 2025

Kabul Tarihi: 25 Kasım 2025 / **Date Accepted:** 25 November 2025

Yayın Tarihi: 15 Aralık 2025 / **Date Published:** 15 December 2025

Yayın Sezonu: Aralık 2025 / **Pub Date Season:** December 2025

Atıf: Barca, İbrahim-Akbarzadeh, Hadi. "Medine Tarihçisi Semhûdî'ye Göre Ehl-i Beyt". *Akademik Siyer Dergisi* 12 (Aralık 2025), 51-73.

Citation: Barca, İbrahim-Akbarzadeh, Hadi. "Ahl al-Bayt According to Medina Historian Samhûdî". *Journal of Academic Sirah* 12 (December 2025), 51-73.
<https://doi.org/10.47169/samer.1777962>

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/samer> **e-mail:** akademiksiyerdergisi@ksu.edu.tr

Yayıncı: KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Published by: KSU Sirah Researches Application and Research Center

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların Kaynakça'da belirtildiği beyan olunur (İbrahim Barca-Hadi Akbarzadeh). /

Ethical Statement: It is declared that during the preparation process of this study, scientific and ethical principles were followed and all the studies benefited from are stated in the bibliography (İbrahim Barca-Hadi Akbarzadeh).

Bu makale Creative Commons Atıf-Gayriticari Türetilemez 4.0 (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. / This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

Öz

İslam'ın ilk dönemlerinde Ehl-i beyt'e mensup bazılarının dâhil olduğu siyasi çekişmeler sonraki dönemlerde itikadî mezheplerin ortaya çıkmasına neden oldu. Din ve siyasetin etkisiyle Ehl-i beyt kavramı, Ehl-i beyt'in kimleri kapsadığı ve onlar hakkındaki düşünceler zamanla farklılaştı ve şekillendi. Bazı Emevî yöneticileri Kureyş kabilesinden olmakla Ehl-i beyt olduklarını savundular. Abbâsîler ise zaten Hz. Muhammed'in amcası Abbâs'ın soyundan geliyorlardı. Hz. Ali'nin hem Hz. Fâtıma'dan hem diğer hanımlarından olan nesli de kendilerini Ehl-i beyt olarak görüyorlardı. Buna mukabil bazı Müslüman devlet yöneticileri Hz. Peygamber ile yakınlıklarından ötürü Ehl-i beyt'e mensup kişileri kendi iktidarları için rakip ve tehlikeli gördüler. Ehl-i beyt mensuplarından bir zarar gelmeyeceğine inananlar ise onlara yakınlık ve saygı duydu. Bazıları ise özellikle Ali-Fâtımaoğulları neslinden olanların Hz. Peygamber'e olan yakınlıklarını kullanmak istediler. Müslüman yöneticilerin Ehl-i beyt konusundaki tavır ve tutumları dönemin âlimlerini de etkiliyordu. Ehl-i beyt mensuplarına karşı olumsuz tavırların sergilendiği zamanlarda bazı Ehl-i sünnet âlimleri, Ehl-i beyt konusunda daha hassas davrandılar. 15. yüzyılın önemli Memlûklü âlimlerinden Semhûdî sözü geçen Ehl-i sünnet âlimlerinden birisidir. Bu makalede Semhûdî'nin Ehl-i beyt'e bakış açısı ele alındı. Bunun için onun özellikle Medine tarihi, âlimler ve Ehl-i beyt hakkında yazdığı kitaplarına yoğunlaşıldı. Çalışma neticesinde Ehl-i beyt kavramının kimleri kapsadığı, faziletleri ve onlara ilişkin hükümler konusunda Ehl-i sünnet arasında genel bir mutabakatın olmadığı görülmüştür. Ehl-i beyt'in kimleri kapsadığı hususunda -Abbâsîler dönemi hariç- teorikteki ihtilaflarla beraber büyük oranda Ali-Fâtımaoğullarının erkek çocukları öne çıkmıştır. Semhûdî de tıpkı birçok Şii gibi Ali-Fâtımaoğullarının hem baba hem de anne tarafından Ehl-i beyt olmağını savunmuştur. O birçok Sünnî ve Şii'nin aksine İmam Mehdi'nin Hz. Hüseyin yerine Hz. Hasan'ın neslinden olacağını savunmuştur. Semhûdî gibi âlimlerin Ehl-i beyt konusundaki tavırları, vasat Şii'lik ile vasat Sünnîliğin güçlenmesine, birbirlerinden etkilenmesine ve yer yer birbirine yakınlaşmasına hizmet etmiştir. Doğal olarak Gulât-ı Şîa ile Nâsıbîlerin marjinal görülmesine ve zayıflamasına da katkı sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Siyer, İslâm tarihi, Semhûdî, Ehl-i beyt, Ali-Fâtımaoğulları.

Abstract

In the early periods of Islam, political conflicts involving certain members of the Ahl al-Bayt led to the emergence of theological sects in later centuries. Influenced by religion and politics, the concept of Ahl al-Bayt, the question of who it encompassed, and the ideas concerning them gradually diverged and took shape over time. Some Umayyad rulers, being members of the Quraysh tribe, claimed to belong to the Ahl al-Bayt. The Abbasids, on the other hand, were descendants of al-'Abbâs, the uncle of the Prophet Muḥammad. The descendants of 'Alī, both from Fâtima and his other wives, also regarded themselves as members of the Ahl al-Bayt. Conversely, certain Muslim rulers considered individuals affiliated with the Ahl al-Bayt as rivals and threats to their political authority due to their closeness to the Prophet. Those who believed that members of the Ahl al-Bayt posed no danger showed affection and respect toward them, whereas others sought to exploit the Prophet's lineage—particularly that of the descendants of 'Alī and Fâtima—for their own purposes. The attitudes and policies of Muslim rulers toward the Ahl al-Bayt also influenced the scholars of their times. During periods when negative attitudes toward the Ahl al-Bayt prevailed, some Sunni scholars displayed heightened sensitivity on this matter. One such scholar was al-Samhūdī, a prominent Mamlūk scholar of the fifteenth century. This article examines al-Samhūdī's perspective on the Ahl al-Bayt, focusing particularly on his works concerning the history of Medina, its scholars, and the Ahl al-Bayt. The study reveals that there was no complete consensus among Sunnis regarding who was included in the concept of Ahl al-Bayt, their virtues, and the rulings related to them. Except for the Abbasid period, despite theoretical disagreements, the male descendants of 'Alī and Fâtima generally occupied a central position within the notion of Ahl al-Bayt. Like many Shī'ī scholars, al-Samhūdī also maintained that the descendants of 'Alī and Fâtima were members of the Ahl al-Bayt through both their paternal and maternal lineage. Contrary to many Sunnī and Shī'ī scholars, however, he argued that the awaited Imām al-Mahdī would descend from the lineage of Ḥasan rather than Ḥusayn. The positions of scholars such as al-Samhūdī concerning the Ahl al-Bayt contributed to strengthening moderate Shī'ism and moderate Sunnism, facilitating mutual influence and occasional rapprochement between them. Consequently, these attitudes also played a role in marginalizing and weakening extremist groups such as the Ghulāt Shī'a and the Nâṣibīs.

Keywords: Sirah, Islamic history, Samhūdī, Ahl al-Bayt, Sons of Ali and Fatima.

GİRİŞ

Hiz. Muhammed (sav), peygamberlik görevini yerine getirirken kabilecilikten kaynaklanan zulüm ve haksızlıkları önlemeye çalışmıştır. Ancak o, kabilenin olumlu yönlerinden istifade etmeyi bilmiş ve bu yönüyle kabile yapısını övmüştür. Hiz. Peygamber'e kan bağı ile bağlı olan akrabalarını ifade eden Ehl-i beyt kavramı, dönemin kabile anlayışı doğrultusunda ortaya çıkmış ve zamanla dinî yönü ağır basan bir kavram halini almıştır. Ehl-i beyt ve onunla anlamdaş başka bazı kavramların yer aldığı Kur'ân âyetleri ve Hiz. Muhammed'ten konuyla ilgili rivayet edilenler bu duruma etki etmiştir.

Hiz. Muhammed henüz hayatteyken onun bazı sahâbileri, Ehl-i beyt'ten olan Hiz. Ali, Hiz. Fâtıma, Hiz. Hüseyin ve Hiz. Hasan'ın meydana getirdiği "Kisâ ehl-i" ne gıpta etmiş, onlara özel davranmış ve onlara yakın olmaya çalışmıştır.¹ Buna karşılık bazı sahâbiler de değişik sebeplerden dolayı onlara mesafeli davranmış veya cephe almıştır. Dört Halife döneminde meydana gelen ve Ehl-i beyt mensuplarının da yer aldığı bazı siyasi olaylar, tabiîn ve sonraki devirlerde Ehl-i beyt mensuplarının ve bağlılarının da içinde bulunduğu akîdevî ayrışmaları doğurdu. İslâm coğrafyasının değişik bölgelerindeki Sünnî ve Şîî yöneticilerin ve hanedanların iktidarlarıyla bu durum pekişti. Yöneticilerin ve devlet görevlilerinin Ehl-i beyt hakkındaki olumlu veya olumsuz tavır ve tutumları, devrin birçok âlimi ve sıradan ahalisini etkiledi.

Hadis âlimleri başta olmak üzere birçok Ehl-i sünnet âlimi, Ehl-i beyt ile ilgili standart eserler kaleme almıştır. Sünnî gelenek çerçevesinde yazılan bu eserlerdeki temel motivasyon unsuru Ehl-i beyt ile ilgili âyet ve hadislerdi. Ancak dönem dönem bazı Ehl-i sünnet âlimleri, bunu aşarak Ehl-i beyt'in faziletlerine, menkıbelerine, haklarına ve başlarına gelen felaketlere yer veren, nisbeten daha farklı içeriklere hâvî müstakil kitaplar ve şiirler yazmıştır. İmam Şâfiî (ö. 204/820),² İmam Nesâî (ö.

¹ Muhammed Hüseyin Zeyn el-Âmilî, *eş-Şîa fi't-tarih* (Sayda: Matba'atü'l-İrfân, 1938), 17-18.

² İmam Şâfiî, bir dönem bazı Şîî kimselerle beraber Şîilik ithamıyla hapse atılmış ve Bağdat'taki Abbâsî halifesi Hârûn Reşîd'e şikâyet edilmiştir. Halifenin onunla konuşması ve birilerinin onu tezkiyesiyle hapisten kurtulmuştur. Ehl-i beyt konusunda oldukça hassas olan İmam Şâfiî, "Resûl'ün Âl-i" adlı şiirinde "Resûl'ün Âl-i benim zeri'am ve vesilemdir. Onların aracılığıyla sayfamın sağ elimden verilmesini umuyorum." demektedir. Başka bir şiirinde ise, şöyle demektedir: "Bana Râfizî oldun dediler. Ben asla! dedim. Râfizîlik benim dinim ve itikadım değildir. Fakat ben imamların ve hidayete sevk edenlerin en hayırlısını -Hiz. Ali'yi kastediyor- kesinlikle dost edindim. Eğer velinin -yine onu kastediyor- sevgisi Râfizîlik ise kullar Râfizî olduğuma hükmedebilirler." Ebû Muhammed Abdurrahmân Ebû Hâtim er-Râzî, *Âdâbu's-Şâfiî ve menâkibuhu*, nşr. Abdulğani Abdulhâlık (Beirut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 25, 58; Ebû Abdullah Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *Divânü's-Şâfiî*, nşr. Muhammed Abdülmün'im el-Hafacî (Kahire: Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, 1985), 57, 75; Nûrüddîn Ali b. Abdullah b. Ahmed el-Hasenî Semhûdî, *Cevâhirü'l-İkdeyn fi fazli's-şerefeyn şerefi'l-İlmi'l-celî ve'n-nesebi'l-'alî*, nşr. Mûsâ Benây el-Alîlî (Bağdat: Matba'atü'l-Bağdâd, 1984), 1/111.

303/915),³ İbn Haleveyh (ö. 370/980),⁴ Hâkim en-Nisâbü'rî (ö. 405/1014),⁵ Ahtebu Harezmi (ö. 568/1172),⁶ Hâfız Muhammed el-Gencî (ö. 658/1260),⁷ Makrizî (ö. 845/1442)⁸ ve Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî (ö. 870/1466)⁹ mezkûr âlimlerdendir. Söz konusu eserlerin ortaya çıkmasının ana saiklerinden birisi bazı yöneticilerin,¹⁰ devlet görevlilerinin veya onlardan etkilenen halktan bazılarının Ehl-i beyt'e karşı onları dışlamaya, yok saymaya ve onlara haksızlık yapılmasına varan tavır ve tutumlarıdır denilebilir. Bu saik eser veremese de birçok âlimi Ehl-i beyt'in yanında durmaya, onlara yapılan haksızlıklara karşı koymaya sevk etmiştir. Hanefilik mezhebinin kurucusu Ebû Hanîfe (ö. 150/767), bu özelliğe sahip âlimlere örnek olarak gösterilebilir. O hem Emevî hem de

³ İmam Nesâî, Dımaşk'ta Hz. Ali hakkında ileri geri konuşanların çokluğunu görünce *Hasâisu Emîri'l-müminîn Alî b. Ebî Tâlib* adlı eserini yazdı. Muâviye taraftarları tarafından dövölüp hastalanan İmam en-Nesâî, neticede bu hastalık üzerine vefat etti. M. Yaşar Kandemir, "Nesâî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/563-564.

⁴ Ebû Abdullah Hüseyin İbn Haleveyh, Ehl-i beyt ve On İki İmam hakkında yazdığı *Kitâbü'l-Âl* adlı eserinden dolayı bazıları tarafından Şîi diye itham edildi. Hüseyin Tural, "İbn Hâleveyh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/14-16.

⁵ Hâkim en-Nisâbü'rî (ö. 405/1014) dövöldüğü halde Muâviye hakkında tek bir hadis bile rivayet etmedi. Buna mukabil *el-Müstedrek* adlı eserinde Hz. Ali hakkında -Tayr hadisi gibi bazıları tartışmalı- birçok hadis rivayet etti. Ayrıca onun *Fezâilü Fâtima* ve *Maktelü Hüseyin* adında eserleri mevcuttur. O, *Fezâilü Fâtima* adlı eserinin mukaddimesinde şöyle demektedir: "Öyle bir zamana rastgeldik ki; yönetilenler Resûlullah'ın Ehl-i beyt'ine buğzederek ve onlara saygısızlık yaparak yöneticilere yakınlaşmaya çalışıyorlar. Yöneticilerine yakınlaşmak gayesiyle Ehl-i beyt'in berî olduğu özellikler zikrediyorlar; onlara ait faziletleri ise inkâr ediyorlar." İbn Teymiyye, *Minhâcü's-sünneti'n-nebeviyye fî nakzi kelâmi's-Şîa ve'l-Kaderiyye*, nşr. Muhammed Reşâd Sâlih (Riyâd: Câmî'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ud el-İslâmiyye, 1986), 7/373; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, nşr. Ebû Abdurrahmân Mukbil b. Hâdi Vâdi'i (Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1997), 3/153; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Fezâilü Fâtimatü'z-Zehrâ*, nşr. Ali Rızâ b. Abdullah b. Ali Rızâ (Kahire: Dâru'l-Furkân, 2008); Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 3/210; M. Yaşar Kandemir, "Hâkim en-Nisâbü'rî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006) 15/193; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Fezâilü Fâtimatü'z-Zehrâ*, 30.

⁶ Ahtebu Harezmi'nin *Maktelü Hüseyin ve Menâkibu'l-İmâm Emîri'l-müminîn Alî b. Ebî Tâlib* adlı eserleri mevcuttur. el-Muvaffak b. Ahmed el-Hârezmî Ahtebu Hârezmi, *Maktelü Hüseyin*, nşr. Muhammed es-Semâvî (Kum: Envârü'l-Hüdâ, 1417), 10; el-Muvaffak b. Ahmed el-Hârezmî Ahtebu Hârezmi, *el-Menâkib*, nşr. Mâlik el-Mahmûdî (Kum: Müessesetü Neşri'l-İslâmî, 1411), 32.

⁷ Şâfiî mezhebine mensup olan bu âlim, *Kifâyetü't-tâlib fî menâkibi Alî b. Ebî Tâlib* adında bir eser kaleme almıştır. Eserinin mukaddimesinde eserini, kısaca Ehl-i beyt düşmanlığına karşı yazdığını belirtmiştir. Kendisine de birçokları tarafından Râfizî denilen bu âlim, mezkûr eserinden dolayı katledilmiştir. Hâfız Muhammed b. Yûsuf el-Gencî, *Kifâyetü't-tâlib fî menâkibi Alî b. Ebî Tâlib* (Tahran: İhyâu Tûrâsi Ehli'l-Beyt, 1404), 12.

⁸ Bir başka Sünnî âlim Makrizî (ö. 845/1442) *Fazlû Ehl-i beyt/Ma'rife mâ yecibü li-Âl-i'l-beyti's-Şerîf mine'l-hak alâ men adâhüm* adında bir eser kaleme almıştır. O eserinin mukaddimesinde dönemindeki insanların çoğunun Ehl-i beyt ve onların hakları konusunda duyarsız ve câhil olduklarını, onların haklarını zâyî ettiklerini belirtmiştir. Eserini de bu yüzden kaleme aldığını zikretmiştir. O da bahsi geçen diğer Sünnî âlimler gibi Şîilikle itham edilmiştir. Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Ali Makrizî, *Fazlû Ehl-i beyt*, nşr. Muhammed Ahmed Âşûr (Beyrut: Dâru'l-İ'tisâm, 1980), 11-12, 17; Abdurrahim Arslan, "Memlûkler Döneminde (648-923/1250-1517) Sahâbe Hakkında Yapılan Çalışmalar", *The Journal of Academic Social Science Studies* 16/97 (100. Yıl Özel Sayısı) (2023), 133.

⁹ Bazı çevrelerce Râfizî olmakla itham edilen bu zatın *Menâkib-i Emîrî'l-mü'minîn Ali* adında manzum bir eseri bulunmaktadır. bk. İlâhe Memmedova Kurşun, *Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'nin -Ehl-i Beyt Muhabbetinde Sünnîlik ile Şîiliği Birbirine Yaklaştıran Bir Sufî ve Tasavvufî görüşleri* (İstanbul: Buhara Yayınları, 2025), 60, 179.

¹⁰ Bu yöneticiler, Nâsibîlerden veya herhangi bir amaçla Ehl-i beyt'e düşmanlık besleyen, onları kendileri için tehlikeli görenlerden olabilirler.

Abbâsî dönemlerinde Ehl-i beyt mensuplarının yanında olmuştur. Hatta bazı kaynaklarda onun bu tutumundan dolayı hayatını kaybettiği belirtilmiştir.¹¹

Mezkûr âlimlerden birisi de meşhur Medine tarihçisi Semhûdî'dir. O, Ehl-i beyt'i etraflıca ele aldığı *Cevâhirü'l-'ikdeyn fi fazli's-şerefeyn şerefi'l-'ilmi'l-celî ve'n-nesebi'l-'alî* adlı bir eser kaleme almıştır. Mukaddimede kendi döneminde ilim ehlinin ve Ehl-i beyt'in haklarının gözetilmediğini, bu iki sınıfa eziyet edildiğini ve düşmanlık yapıldığını belirtmiştir.¹² Yine o, Medine tarihi ile ilgili meşhur eseri *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ*'da yer yer Ehl-i beyt mensuplarına ve onlarla ilgili değişik ve önemli mâlûmatlara yer vermiştir. Seyyid ve âlim bir zat olan Semhûdî, bizzat kendisinin de zulme uğradığını ifade etmiştir. Bundan dolayı oldukça üzölmüş ve gidip halini Hz. Peygamber'e arz etmiştir. O bu meyanda 60'tan fazla beyit içeren bir kaside yazmıştır.¹³ Onun Ehl-i beyt konusundaki kaynaklarının çoğunluğu Ehl-i sünnettendir. Ancak az da olsa bazı Şîî müelliflerden de istifade ettiği görölmüştür. Ehl-i beyt veya onlardan bazıları hakkında müstakil olarak yazılan eserler, onun önemli kaynaklarından. Bu türe şöyle örnekler verilebilir: Ebû Bîşr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd el-Verrâk ed-Dûlâbî'nin (ö. 310/923) *ez-Zürriyyetü't-tâhire ve'l-mutahhara*, Ebü'l-Hasen Muhammed b. el-Hüseyn eş-Şerîf er-Radî el-Müsevî el-Alevî'nin (ö. 406/1015) *Nehcü'l-belâğa*, İbn Hâleveyh'in *Kitâbü'l-Âl*, Hâfız Ebû Muhammed Abdülaziz b. Mahmûd İbnü'l-Ahder'in (ö. 611/1214) *Me'âlimü'l-'itreti'n-nebeviyye ve meârifî Ehl-i beyti'l-Fâtîmiyye*, Nûruddîn Ebü'l-Hasen İbn Saîd el-Mağribî'nin (ö. 685/1286) *Künûzü'l-metâlib fi fezâili benî Ebî Tâlib*, Ebü'l-Abbâs Mühîbüddîn Ahmed b. Abdullâh Taberî'nin (ö. 694/1295) *Zehâirü'l-ukbâ fi fezâili zevi'l-kurbâ*, Sadruddîn Ebû İshâk İbrâhim b. Muhammed Hamevî'nin (ö. 722/1322) *Fazlü Ehl-i'l-beyt*, Hafız Cemâlüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ebü'l-Muzaffer Yusûf Razendî'nin (ö. 750/1349) *Mirâcu'l-vusûl ilâ ma'rifeti fazli Âl-i'r-Resûl ve Nazmü'd-dürarü's-simteyn fi fezâili'l-Mustafâ ve'l-Murtazâ ve'l-Betûl ve's-Sibteyn*.¹⁴

Ölkemizde literatür taraması yapıldığında görölebileceği üzere Ehl-i beyt ve Ehl-i beyt'e bakış açısı genellikle Ehl-i sünnet ve/veya Şîa çerçevesi içinde genel olarak incelenmiştir. Bu meyanda şu çalışmalar örnek verilebilir: M. Faruk Toprak'ın *Klasik Arap Şiirinde Ehl-i Beyt ve Şîa*, Gülgün Uyar'ın *Ehl-i Beyt İslam Tarihinde Ali-Fatıma Evladı* adlı kitapları, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde Mustafa Öz tarafından yazılan "Ehl-i beyt" maddesi; Namık Kemal Karabiber'in "Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Erken Dönemdeki Yansımaları (Hicri I-II. asır)", Mehmet Bahaüddin Varol'un "Ehl-i Beyt ve Siyasi Faaliyetler" ve "İslam Tarihi'nin İlk İki Asrında Ehl-i Beyt'e İdeolojik Yaklaşımlar"; Adil Yavuz'un "Ehl-i Sünnet'e Göre Ehl-i Beyt'in Konumu"; Hasan Gümüšoğlu'nun "Ehl-i Sünnet ve İmamiyye Şîasının Ehl-i Beyt Kavramına Yükledikleri Anlamlar"; Hasan Kerim Güç'ün "Osmanlı halvetilerinde Ehl-i Beyt Tasavvuru (1550-1800 yılları arası)", Mustafa Öztürk'ün "Şîî ve Sünnî Müelliflere Göre Ehl-i beyt"; Zeki Duman'ın "Kur'ân-ı Kerîm'de Ehl-i beyt"; Abdulcabbar Adıgüzel'in "Şîî-İmâmiyye'nin Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Dinî Referansları", Sönmez Kutlu'nun "Ehl-i Beyt Sembolik Kapitalinin Tarihi Süreç İçinde Semerelendirilmesi", Yusuf Benli'nin "Şîî Düşüncede

¹¹ Mustafa Uzunpostalcı, "Ebû Hanîfe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/133; el-Âmilî, *eş-Şîa fi't-tarih*, 54.

¹² Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 1/70-71.

¹³ Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ*, nşr. Kâsım es-Sâmerrâî (Cidde: Müessesetü'l-Furkân li't-Türâsi'l-İslâmî, 2011), 1/173; 5/84-85.

¹⁴ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/65, 75, 108-109, 123, 125, 136, 145, 148, 185, 241, 335, 344.

Ehl-i Beyt Tasavvurları”, Yaşar Özdemir’in “Ehl-i Beyt Kavramının Teolojik Analizi”, Salih Çift’in “Tasavvuf Geleneğinde Hz. Ali ve Ehl-i Beyt”, Galip Türcan’ın İmâmî Ehl-i Beyt Tanımının Dinî-Tarihî Temelleri” adlı çalışmaları.

Bu çalışma, Ehl-i sünnet içinde Ehl-i beyt konusunda nisbeten farklı bir halkanın önemli bir âliminin Ehl-i beyt’e, onların fazilet ve hususiyetlerine bakış açısını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Böylece Ehl-i beyt konusunda Ehl-i sünnet içindeki ortak ve farklı noktaların bilinmesi ve temellendirilmesi hususuna katkıda bulunulmuş olunacaktır. Az da olsa ülkemizde benzer minvalde yapılmış bilimsel çalışmalara şöyle örnekler verilebilir: Namık Kemal Karabiber’in “İmam Şafii’nin Ehl-i Beyt ve İlk Halifeler ile İlgili Tasavvuru/Algısı”, Veli Aba’nın “Nesâî’nin (ö. 303/915) Şiilikle İthamı”, İlâhe Memmedova Kurşun’un “Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî’nin Ehl-i Beyt Muhabbeti ve Tasavvufî Görüşleri”, Muhammed Yasir Yıldırım’ın “Mevlana’nın Ehl-i Beyt ve Şiiliğe Bakışı”, Shamsalddin Bapir’in “Hâkimen-Nisâbü’rî’nin el-Müstedrek Adlı Eserindeki Ehl-i Beyt’in Faziletine Dair Hadislerin Değerlendirilmesi (Hz. Ali örneği)”.

Semhûdî’nin Ehl-i beyt hakkındaki görüş ve düşüncelerini içeren bu makale, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Semhûdî’nin hayatına ve yaşadığı döneme kısaca yer verildi. İkinci bölümde Ehl-i beyt kavramı, tanımı ve Ehl-i beyt’in kapsamı hakkında tespitlere yer verildi. Ehl-i beyt’in faziletleri adlı üçüncü bölümde –özellikle Hz. Ali ve Hz. Fâtıma ekseninde olmak üzere- Ehl-i beyt ile ilgili bazı hadis, menkıbe, olay ve görüşler serdedildi.

1. SEMHÛDÎ’NİN HAYATI

Ebü’l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Abdullah el-Hasenî es-Semhûdî, 844 yılı Safer/1440 yılı Temmuz ayında Mısır’ın güney bölgesinde, Nil Nehri’nin batısına düşen Semhûd adlı köyde doğdu. Köy, Hz. Hasan veya Hz. Hüseyin’in soyundan gelen kimselere ev sahipliği yaptığından bazı eserlerde Semhûdî, şerîf ve/veya seyyîd olarak anılmıştır.¹⁵

Semhûdî, ilk eğitimini babasının yanında temel eserleri okuyarak tamamladı. Eğitimine devam etmek için birkaç kez Kahire’ye yolculuk yaptı. Kahire’de Şerefüddîn Münâvî (ö. 871/1467), Celâlüddîn Mahallî (ö. 864/1459) ve Ebû Yahyâ Zekeriyâ (ö. 926/1520) gibi dönemin önemli âlimlerinden dersler aldı. Hocası Şerefüddîn Münâvî, Semhûdî’yi torunuyla evlendirdi ve ona bazı ilmî görevleri ona tevdi etti. Zamanla Semhûdî, genç yaşına rağmen Kahire’deki önemli ilim erbabının arasına girdi.¹⁶

870 yılı Haziran/1466 yılı Zilkade ayında hanımını boşayıp, Kahire’deki görev ve gelirlerini terk ederek annesiyle beraber hac farızasını eda etmek niyetiyle Mekke’ye gitti. O yılın hac dönemine yetişemeyen Semhûdî, Mekke’de ikamet edip sonraki yılın hac dönemini bekledi. Hac

¹⁵ Abdulkâdir b. Şeyh el-Ayderûs, *en-Nûrû’s-sâfir ‘an ahlâbî’l-karnî’l-âşir*, nşr. Ahmed Hâlû (Beyrut: Dâru Sâdır, 2001), 94-98; İbnü’l-İmâd Abdülhay b. Ahmed, *Şezerâtü’z-zeheb fî ahlâbî men zeheb*, nşr. Mahmûd Arnâvût (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1986), 10/73-74; el-Emîn Muhammed Mahmûd Ahmed Cekenî, “es-Sâdâtü’l-Eşrâfi’s-Semâhideti Âl-i İbrâhîm el-Hasenî”, el-Mecelletü’l-İlmiyye li-Külliyeti’l-Âdâb Câmiatü Asyût 8/19 (2005), 4.

¹⁶ Ebü’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. eş-Şeyh Zeynüddîn Abdurrahmân es-Sehâvî, *et-Tuhfetü’l-latîfe fî târihi’l-Medîneti’ş-şerîfe* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1993), 2/282; Muhammed b. Alî eş-Şevkânî, *el-Bedrû’t-tâli ‘bi-mehâsini men ba’de’l-karnî’s-sâbi’* (Kahire: Matba’atü’s-Saâde, 1348), 2/470.

farızasını eda ettikten sonra 873/1468 yılında henüz 29 yaşındayken Medine'ye gidip yerleşen Semhûdî, 874/1469 yılında kardeşlerinin bakımını temin etmek amacıyla annesini memleketine gönderdi. Medine'de ticaretle uğraştığı gibi çeşitli önemli görevlerin kendisine verildiği Semhûdî, Memlûklü sultanı Kayıtbay (ö. 901/1496) ve diğer yerel yöneticiler ile iyi ilişkileri neticesinde Medine'ye ve Medine ahalisine önemli katkılar sundu.¹⁷

Semhûdî, hastalandıktan kısa bir süre sonra 18 Zilkade 911/12 Nisan 1506 Perşembe günü Medine'de vefat etti. Bakî mezarlığına defnedildi. Kabri, Hz. Peygamber'in oğlu İbrâhim ile İmam Mâlik'in (ö. 179/795) kabirleri arasında yer almaktadır.¹⁸

Medine'de Şâfiî mezhebinin fetva makamı haline gelen Semhûdî, fıkıh, fıkıh usûlü, akaid, tarih, hadis, nahiv ve lûgat alanında eserler kaleme aldı. Semhûdî'nin eserlerinden bazıları şunlardır: *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ, Cevâhiru'l-'ikdeyn fi fazli's-şerefeyn şerefi'l-'ilmi'l-celî ve'n-nesebi'l-'alî, el-'İkdü'l-ferîd fi ahkâmi't-taklîd, el-Ğummâz ale'l-lümmâz fi'l-ehâdîsi'l-mevzû'ât, Tayyibü'l-kelâm bi-fevâidi's-selâm, Dürerü's-sümût fîmâ li'l-vudû mine's-şurû, el-İfsâh fi şerhi'l-İzâh fi menâsiki'l-hac, el-Lü'lü'ü'l-mensûre fi nasîhati'l-vülâti'l-umûr ve Şerhu Minhâci't-tâlibîn*.¹⁹

Semhûdî'nin yaşadığı dönemde İslâm topraklarının önemli bir kısmı Osmanlı İmparatorluğu, Burcî Memlûkler ile Akkoyunluların elindeydi. O dönemde Haremeyn, Suriye ve Mısır toprakları Sünnîlerin en önemli devleti Memlûklerin hâkimiyeti altındaydı. Abbâsî halifelerinin sadece sembolik olarak devlet yöneticisi olduğu Memlûklerde asıl devlet yöneticileri Memlûklü sultanlarıydı. Memlûklü sultanının yanında kendisine danıştığı ve dinî konularda yardımına başvurduğu bir imamı da bulunmaktaydı. Memlûklü sultanları, Mekke ve Medine'yi kendilerine bağlı şerif ve emirlerle yönetirlerdi. Memlûklülerden önce Haremeyn bölgesine Şiîler hâkimdi. Kadılar ve Mescid-i Nebevî imam hatipleri de onlardandı. Memlûklerin bu topraklara hâkim olması ile beraber Şiî kadı ve hatiplerin yerine Sünnî kadı ve hatipler atanmaya başlandı. Medreselerde genellikle 4 mezhep fıkhi okutulurdu ve Sünnîlerin hâkimiyeti söz konusuydu. Gayr-ı Müslimlerin de yaşadığı Memlûk topraklarında Sünnî Müslümanlar, her anlamda başat unsurlardı. Onların yanında Şiî azınlık gruplar da varlıklarını sürdürmekteydiler.²⁰

2. EHL-İ BEYT

Ev halkı manasındaki Ehl-i beyt kelimesi, Câhiliye döneminde Kâbe'nin ehli, Kâbe'ye hizmet edenler, Kâbe'ye hürmet edenler, Kâbe ile ilgili önemli işleri uhdesinde bulunduranlar; önemli kabile liderlerinin ailesi gibi manalara gelmekteydi.²¹ Câhiliye döneminde ve sonrasında Ehl-i beyt

¹⁷ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi' li-ehli'l-karni't-tâsi'* (Beyrut: Dârü'l-Mektebeti'l-Hayat, ts.), 5/2, 45-248; Hayrüddîn ez-Ziriklî, *el-A'lam* (Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melayîn, 2002), 4/307; Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn* (Beyrut: Dârü'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 2/2016.

¹⁸ Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Semhûdî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009) 38/489-491.

¹⁹ Küçükaşçı, "Semhûdî", 38/491.

²⁰ Geniş bilgi için bk. İsmail Yiğit, "Memlûkler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/90-97.

²¹ M. Bahaüddin Varol, *Ehl-i Beyt: Kavramsal Boyut* (İstanbul: Yediveren Kitap, 2004), 103; Zeki Duman, "Tefsir'in Temel İlkeleri Çerçevesinde Kur'an-ı Kerim'de "Ehl-i Beyt", *Marife Bilimsel Birikim Dergisi* 4/3 (2004), 14;

kelimesinin bu kullanımına birçok örnek bulunmaktadır. Ehl-i beyt kelimesi, Kur'ân'da üç yerde geçmektedir. Ahzâb sûresi 33. âyetinde kimlerin kastedildiği hakkında ihtilaf mevcutken Hûd sûresi 73. âyetinde Hz. İbrâhim'in hanımı, Kasas sûresi 12. âyetinde ise Hz. Mûsâ'nın annesinin kastedildiğine dair bir görüş birliği mevcuttur. Zamanla Ehl-i beyt İslâmî literatürde sadece Hz. Peygamber'in yakınları ve soyu için kullanılan bir kavram haline gelmiştir. İslâmî gelenekte Ehl-i beyt kavramı yerine "âl" veya "itire" kavramları da kullanılmıştır ve kullanılmaktadır.²²

Semhûdî'ye göre -bir Şâfiî olması hasebiyle- Hz. Muhammed'in şer'i olarak Ehl-i beyt'i Hâşimoğulları (Alioğulları, Caferoğulları, Akiloğulları ve Abbâsoğulları) ve Muttalipoğullarının müslümanlarıdır.²³ Nitekim Şâfiîler buna dair bazı hadisler rivayet etmektedir. Bu rivayetlerin birisinde Hz. Peygamber, Muttalipoğullarıyla Hâşimoğullarının bir olduğunu buyurmuştur.²⁴ Ali-Fâtımaoğullarının kendilerini Ehl-i beyt diye tanımlamalarına karşılık bazı Emevî yöneticileri Abdülmenâf'ta Hz. Muhammed ile birleştikleri için kendilerini de Ehl-i beyt olarak göstermişlerdir. Abbâsiler ise Hâşimoğullarındandı. Dolayısıyla teorikte Ehl-i beyt olarak kabul edildiler. Ancak Abbâsiler dönemi hariç -ki bu dönemde de sözkonusu uygulama devlet eliyle yapılmıştır- uygulamada Ehl-i beyt olarak muamele görmedikleri bilinmektedir. Nitekim günümüzde de görüldüğü üzere "Ehl-i beyt'tenim" diyenler soylarını ya Hz. Hasan'a ya da Hz. Hüseyin'e dayandırmaktadır. Ayrıca Ehl-i beyt ile ilgili yazılan eserlerde Abbâsi ailesinden kişilere pek yer verilmediği de gözlemlenmektedir. Semhûdî'nin eserlerinde de bu durum tespit edilmiştir.²⁵

Semhûdî'ye göre nâfile ve farz tüm sadaka ve zekâtlar, Ehl-i beyt'e haram kılınmıştır. Bunun yerine onlara ganimetin humusu'l-humusunun (beşte birinin beşte biri), feyin humusu (beşte biri) helal kılınmıştır.²⁶ Ayrıca ona göre -yine bir Şâfiî olması hasebiyle- namaz teşehhüdünde Ehl-i beyt'e salât getirmek farzdır.²⁷ Nitekim İmam Şâfiî'ye göre Ehl-i beyt'e salât getirilmeyen namaz makbul bir namaz sayılmaz. Semhûdî, Ehl-i beyt'in tanımı ve kapsamı konusundaki mezkûr düşüncelerine delil olarak "Biz Muhammed Âl-i'ne sadaka helal değildir"²⁸ gibi hadisleri, Mübâhale²⁹ ve Tathîr

Adnan Demircan, "Arap Siyasi Geleneğinin Ehl-i Beyt Tamlamasının Kavramlaşma Sürecine Etkisi", *Marife Bilimsel Birikim Dergisi* 4/3 (2004), 103; Abdulcabbar Adıgüzel, "Şîî-İmâmîyye'nin Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Dinî Referansları", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (Aralık2015), 121.

²² Kavram ile ilgili geniş bilgi için bk. Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/498.

²³ Semhûdî, *Cevâhirü'l-ikdeyn*, 2/37-38.

²⁴ Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmi u's-sahîhi'l-muhtasar* (Kahire: Dâru Şa'b, 1987), "Farzü'l-Humus", 17 (No. 3140); Ebü'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf b. Hasen b. Ahmed el-Makdisî İbnü'l-Mîbred, *eş-Şeceretü'n-nebeviyye fî nesebi Hayri'l-beriyye*, nşr. Ahmed Selâhaddin (Kahire: Dâru Hirâ, 1997), 85, 92, 93.

²⁵ Semhûdî, *Cevâhirü'l-ikdeyn*, 2/5-8.

²⁶ Bazıları, bu durumun Hz. Peygamber hayatı boyunca tüm akraba ve yakınlarını kapsadığını ve onun dönemi ile sınırlı bir yasak olduğu görüşündedirler. Onlara göre yasağın amacı ise aynı zamanda yönetici olan Hz. Muhammed'in töhmeti izale etmek istemesidir. Varol, *Ehl-i Beyt*, 125-126.

²⁷ Semhûdî, *Cevâhirü'l-ikdeyn*, 2/32-33, 38-39, 40, 44.

²⁸ Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *el-Câmi u's-sahîh* (Kahire: Dâru't-Te'sil, ts.), "Zekât", 52, 2440.

²⁹ "Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa, de ki: Gelin, oğulları mı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de, Allah'ın lânetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım." *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), Âl-i İmrân 3/61.

âyetlerini zikretmektedir. Ehl-i beyt ile ilgili yazılmış hemen hemen her eserde yer alan Tathîr âyetinde şöyle buyurulmuştur: “*Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah’a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.*”³⁰

Tathîr âyetinin nüzül sebebi olarak Semhûdî, meşhur “Ehl-i Kisâ Hadisi” veya “Ehl-i Âbâ Hadisi” denilen hadisi zikretmiştir. Birçok versiyonu zikredilen hadisin Hz. Aîşe’nin rivayet ettiği şekli şöyledir: “Bir gün Hz. Peygamber, sabah çıktı ve üzerinde siyah kıldan dokunmuş bir abâ vardı. Hasan b. Ali geldi, onu abâsının içine aldı. Sonra Hüseyin geldi, onu da abâsının içine aldı. Fâtıma geldi onu da abâsının aldı. Daha sonra Ali geldi ve onu da abâsının içine aldı ve şöyle buyurdu ‘*Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.*’”³¹

Bazı selef âlimleri, âyetten Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in kastedildiği görüşündedir.³² Bazıları ise Hz. Peygamber’in hanımlarının kastedildiği görüşündedirler. Nitekim bunlara göre beyt, Hz. Peygamber’in meskenidir.³³ İbn Teymiye (ö. 728/1328) Kur’ân’ın siyakından yola çıkarak mezkûr âyette geçen Ehl-i beyt’ten kastedilenlerin Hz. Peygamber’in hanımları olduğunu beyan etmiştir. Ancak ona göre nesep akrabalığı evlilik ile akraba olmaktan daha üstün olduğu için Hz. Peygamber’in diğer akrabaları da –âyette bizzat muhatap onlar olmasa da- Ehl-i beyt kapsamına dâhildir.³⁴ Makrizî ise âyette hem Hz. Peygamber’in hanımlarının hem de onun nesep akrabalarının eşit derecede kastedildiğini belirtmiştir.³⁵ Bazı çağdaş araştırmacılar âyette geçen Ehl-i beyt’in tüm Kureyş kabilesi olduğu görüşünü dillendirmişlerdir. Bu kimseler Ehl-i beyt kavramının Câhiliye dönemi kullanımını temel almaktadırlar.³⁶

Semhûdî, âyette geçen Ehl-i beyt kavramına kimlerin dâhil olduklarına dair farklı görüşleri zikretmiştir. Hz. Peygamber tarafından birkaç kez okunduğunu belirttiği âyetten özellikle nesep Ehl-i beyt’inin kastedildiğini tercih etmiştir. Birçok hususiyet ve faziletleri bulunan süknâ Ehl-i beyt’inin/Hz. Peygamber’in hanımlarının da ikincil derecede âyete dâhil edilebileceğini ileri sürmüştür.³⁷ Ancak Ehl-i sünnet’in geneline göre âyette ya sadece veya birinci derecede Hz. Peygamber’in hanımları muhatap alınmıştır.³⁸

Ehl-i sünnet içinde Ehl-i beyt’in kimler olduğu konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Şâfiîler, Ehl-i beyt’in Haşimoğulları ve Muttalipoğullarının müslümanları olduğuna inanırken Hanefîler ve Mâlikîler sadece Haşimoğulları olduğu görüşündedir. Bazıları ise Tathîr âyetinden ve bazı hadislerden yola çıkarak nesep ehli olmasalar da Hz. Peygamber’in hanımlarının da Ehl-i beyt’ten

³⁰ Ahzâb 33/33.

³¹ Müslim, “el-Menakib”, 9, (No. 6341); Semhûdî, *Cevâhirü’l-’ikdeyn*, 2/7.

³² Semhûdî, *Cevâhirü’l-’ikdeyn*, 2/16.

³³ Makrizî, *Fazlû Ehl-i Beyt*, 39.

³⁴ Ebü’l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdühalîm İbn Teymiyye, *Hukûku Âl-i’l-beyt*, nşr. Sa’d Kerîm Fakî (İskenderiye: Dâru İbn Haldûn, ts.), 11-12.

³⁵ Makrizî, *Fazlû Ehl-i beyt*, 40.

³⁶ Moshe Sharon, “Ehl-i beyt/Ev Halkı”, çev. Cem Zorlu, *Marife Bilimsel Birikim Dergisi* 4/3 (2004), 349.

³⁷ Semhûdî, *Cevâhirü’l-’ikdeyn*, 2/7, 8, 16, 18, 22, 25, 31-32.

³⁸ Öz, “Ehl-i Beyt”, 10/498.

olduğuna inanmaktadır. Bunun yanısıra aynı âyetten yola çıkarak Ehl-i beyt'in sadece Hz. Peygamber'in hanımları olduğu görüşünde olanlar da mevcuttur. Hanımlarının yanında Hz. Peygamber'in tüm çocuk ve torunlarının Ehl-i beyt'te dâhil olduklarını savunanlar da bulunmaktadır. Malum olduğu üzere Hz. Peygamber'in nesli kızı Hz. Fâtıma ile devam etmiştir. Özellikle tasavvuf eğilimi olan bazı âlimler, ilgili bazı âyet ve hadislerden yola çıkarak tüm Müslümanların veya hakiki imana sahip müttaki kimselerin Ehl-i beyt kapsamında değerlendirilebileceği görüşündedir.³⁹

İmâmiye Şiası, mezkûr âyette sadece Ehl-i abâ'nın yani Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ın kastedildiği görüşündedirler. Nitekim onlara göre Ehl-i beyt sadece Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fâtıma ve onların çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in neslidir.⁴⁰ Onların bu konudaki en büyük delillerinden birisi Mübâhale âyetidir. Birçok siyer, tefsir ve hadis kitabında Hz. Peygamber'in Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ı çağırıp onların kendisinin Ehl-i veya Ehl-i beyt'i olduğunu söylediği kaydedilmiştir. Bu görüşlerine paralel olarak Şiîler, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın Zeynep ve Ümmü Gülsüm adındaki kızlarının devam eden neslini Ehl-i beyt olarak görmemişlerdir.⁴¹ Yine Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma dışındaki hanımlarından olan Muhammed Hanefiyye, Abbâs ve Ömer adlı çocukları ve onların devam eden nesli de İmâmiye Şiasınca Ehl-i beyt muamelesi görmemiştir. Ehl-i beyt'i daha geniş bir yelpazede değerlendiren Ehl-i sünnet genelde Hz. Hüseyin'in soyundan olanları seyid, Hz. Hasan'ın soyundan olanları ise şerif diye nitelendirmiştir. Müslüman devlet ve beyliklerde görülen Nakibü'l-Eşraflık ve Nakibü'l-Ensablık gibi kurumlarla seyyid ve şeriflerin kayıtları tutulmuştur. Ancak bu kavramlar bazen aynı anlamda kullanıldığı gibi yer yer Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin evladı olmayan -Zeynebîler, Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma'dan olmayan erkek çocukları, Tâlibîler, Abbâsîler, Hâşimîler ve Muttalibîler gibi- diğer peygamber akrabalarını kapsayacak şekilde de kullanılmıştır.⁴² Örneğin Abbâsî Devleti'nde ve Abbâsîlerin hâkim olduğu bazı beyliklerde Ehl-i beyt, Abbâsîler ve Alevîler veya Tâlibîler diye iki grupta değerlendirilmiştir.⁴³

Semhûdî, Ehl-i beyt'in yönetim işinden özellikle de saltanatvari olanından uzak olarak ilim, irfan, dinî liderlik ve peygamberlik nurunun sahipleri oldukları kanısındadır. O, Hz. Hasan'ın bu düşünceden dolayı hilafeti Muaviye'ye bıraktığını zikretmektedir. Nitekim o, bu meyanda Hz. Peygamber'in şu hadisini nakletmiştir: "Allah, biz Ehl-i beyt için dünya yerine ahireti seçmiştir." Ehl-i beyt, dünya saltanatını terk edince Allah da onlara kutupluk⁴⁴ makamını vermiştir, demektedir. Yine o, Ehl-i beyt'in peygamberlik nurunun sahipleri ve taşıyıcı olmaları konusunda *Nehcü'l-belâğa* adlı eserden şu rivayeti nakletmiştir: "Ali, Hasan ve Hüseyin'i savaş yerlerinden uzak

³⁹ Varol, *Ehl-i Beyt*, 39-40, 45, 58-59, 65-66, 96.

⁴⁰ bk. Ali el-Hüseynî el-Meylânî, *Âyetü't-tathîr* (Kum: el-Hakâik, 1431), 9-16; Ebû Ali el-Fazl b. el-Hasen b. el-Fazl et-Tabersî, *Mecma'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kurân* (Lübnan: Müessesetü'l-A'lemî, 1995), 8/157; Öz, "Ehl-i Beyt", 10/498.

⁴¹ İbnü'l-Mibred, *eş-Şeceretü'n-nebeviyye fî nesebi Hayri'l-beriyye*, 120.

⁴² Terasa Bernheimer, *Ali'nin Ailesi Ehlibeyt ve İlk Aleviler*, çev. Kollektif (İstanbul: Tekin Yayınevi, 2016), 15.

⁴³ Ş. Tufan Buzpınar, "Nakîbüleşraf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/322.

⁴⁴ "Velîler zümresinin başkanı ve insân-ı kâmil anlamında bir tasavvuf terimi". Süleyman Ateş, "Kutub", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/498.

tutmuştur. Onlar 'Bizim şehit olmamızı istemiyor musun?' diye sorduklarında Ali 'Hayır, ben peygamberlik nurunun yeryüzünden kalkmasından korkuyorum' demiştir. Buna paralel Semhûdî, İmâmîyye Şîa'sının on iki Ehl-i beyt imamının masum olduğuna ve yöneticilik makamının onların hakkı olduğuna dair görüşlerini reddetmektedir.⁴⁵

Semhûdî'ye göre Ehl-i beyt kavramına Haşimoğulları ve Muttalipoğullarının Müslümanlarının dâhil olduğu önceden zikredildi. O, Selmân-ı Fârisî gibi sahâbîlerin de Ehl-i beyt'ten olduklarını belirtmiştir. Rivayet edildiğine göre bir keresinde Resûlullah "Selmân bizden, Ehl-i beyt'tendir." diye buyurmuştur.⁴⁶ Bazı kaynaklarda yer aldığına göre Ümmü Seleme, Sevbân b. Bücdüd, Şukrân Sâlih, Abdullah b. Mes'ûd ve Vâsile b. Eska' gibi sahâbîler de Ehl-i beyt'e dâhil edilmiştir.⁴⁷

Semhûdî ayrıca bazı hadislerden ve âlimlerin görüşlerinden yola çıkarak bizzat Hz. Peygamber'in Ehl-i beyt kapsamında olduğunu zikretmektedir. Ayrıca Hz. Fâtima'nın çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e Hz. Peygamber'in çocukları/oğulları denilebileceğini ve onun çocukları/oğulları olduklarını zikretmiştir. O, buna şöyle bir örnek vermiştir. Örneğin birisi, çocuklarıma şunu vasiyet ettim ya da şunu vakfettim, derse o kişinin erkek çocuğundan olan torunları buna dâhil olur. Ancak kız çocuklarından olan torunları buna dâhil olmaz. Fakat Hz. Peygamber'in Hz. Fâtima'dan olan torunları, diğer insanların erkek çocuklarından olan torunları gibidir.⁴⁸ Bazıları ise buna delil olarak şu âyeti zikretmişlerdir: "Biz ona İshak ve Ya'kûb'u da armağan ettik; hepsini de doğru yola ilettik... Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da (doğru yola ilettiğimiz). Hepsi de iyilerden idi."⁴⁹ Nitekim burada Hz. Meryem'in oğlu Hz. İsa, Hz. İbrâhim'e nispet edilmiştir.⁵⁰ Aslında Hz. Fâtima'nın çocuklarının aynı zamanda Hz. Ali'nin çocukları olması Ehl-i Beyt'ten sayılmaları için yeterliken böyle bir istisna haline başvurmak Ali-Fâtımaoğullarının ve taraftarlarının Emevî ve Abbâsî yöneticileri ile yaşadıkları sorunların bir neticesidir, denilebilir.⁵¹

3. EHL-İ BEYT'İN FAZİLETLERİ

3.1. Ehl-i Beyt'in Genel Faziletleri

Ehl-i Beyt'in faziletlerine dair birçok âlim tarafından farklı mahiyette eserler telif edilmiştir. Bu eserlerin sahipleri özellikle konuyla ilgili âyet ve hadislerden istifade ederek eserlerini kaleme

⁴⁵ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/125, 201.

⁴⁶ Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 4/264.

⁴⁷ Makrizî, *Fazlû Ehl-i Beyt*, 28; Öz, "Ehl-i Beyt", 10/498; Varol, *Ehl-i Beyt Kavramsal Boyut*, 57, 64; Yaşar Akaslan, "Hz. Peygamber'in Ailesi Olarak Sahâbe-i Kiram", *Ehl-i Beyt ve Kerbela*, ed. Fatih Kurt (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2023), 50-51.

⁴⁸ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/23-31, 160-168.

⁴⁹ En'âm 6/84-85.

⁵⁰ el-Muvaffak b. Ahmed el-Hârezmî Ahtebu Hârezm, *Maktelü Hüseyin*, nşr. Muhammed es-Semâvî (Kum: Envâru'l-Hüdâ, 1417), 18.

⁵¹ Örneğin Abbâsîlerin Ehl-i beyt'ten olduklarını dillendirmelerine karşılık bazı Alioğulları ise, kendilerinin Hz. Fâtima'nın çocukları olduğunu dillendirmiştir. Ehl-i Beyt olmalarının gerçek temelini de buna bağlamışlardır. Varol, *Ehl-i Beyt Kavramsal Boyut*, 111; Emevîlerin meşhur valisi Haccâc b. Ebû Yûsufes-Sekâfî'nin bu konudaki görüşü için bk. Ahtebu Hârezm, *Maktelü Hüseyin*, 17.

almışlardır.⁵² Semhûdî, Ehl-i beyt'e dair birçok fazilet ve hususiyetin olduğunu kabul etmektedir. Bizzat kendisi sadece Tathîr âyetinden yola çıkarak 15 tane hususiyet zikretmiştir. Kendisinden önce bunları zikreden herhangi bir kimseye rastlamadığını da sözlerine eklemiştir.⁵³ Özetle onun saydığı hususiyetler şu şekilde sıralanabilir: Allah, Ehl-i beyt hakkında âyet indirmekle onların herkesten hayırlı olduklarını göstermiştir. Âyetin hasr edatı "innemâ" ile başlaması Allah'ın bunu sadece onlar hakkında istediğine işaret etmektedir. Âyette "tathîr" masdarının zikredilmesi Allah'ın onları temiz kılmanın en üst seviyesiyle temizlemek istediğini ifade etmektedir. Söz konusu masdarın nekire (belirsiz) olarak getirilmiş olması ise bu temizlik ve arındırmanın insanlarca bilinen sıradan bir arınmadan farklı ve aşkın bir nitelik taşıdığına işaret etmektedir Hz. Peygamber, Ehl-i beyt kapsamındadır. Sadaka ve zekât Hz. Peygamber'e haram olduğu gibi Ehl-i beyt'ine de haram kılınmıştır.⁵⁴

Semhûdî, Hz. Peygamber ile Ehl-i beyt'inin birçok hususiyet ve fazilet hususunda ortak oldukları düşüncesindedir. Örneğin sadaka ve zekât almak hem Hz. Peygamber'e hem de onun Ehl-i beyt'ine yasaklanmıştır. Teşehhütte hem ona hem de Ehl-i beyt'ine salavat getirilir.⁵⁵ O, Ehl-i beyt'in faziletleri bağlamında "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin."⁵⁶ âyetini zikrettikten sonra şu hadisi nakletmiştir: "Resûlullah'a sorduk ve dedik ki Yâ Resûlallah! Siz Ehl-i beyt'e nasıl salâvât getireceğiz? O da şöyle buyurdu: Allahım! İbrâhim'e ve İbrâhim'in âl-i'ne rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve onun âl-i'ne de rahmet et. Şüphesiz sen hamîd ve mecîdsin." Semhûdî, bir yerde namazın son teşehhüdünde Hz. Peygamber'e salavat getirmenin farz olduğunu ve onun âl-i'nin de onunla beraber zikredilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁷

Bazı müfessirlerin İbn Abbâs'tan naklederek "İlyas'a selâm olsun"⁵⁸ âyetini "Selâmun 'alâ Âl-i Yâsîn" diye okumuş olduklarını nakleden Semhûdî, buna göre âyetin manası şöyle olur demiştir: "Selam Yâsîn'in Ehl-i beyt'ine olsun."⁵⁹

Hz. Peygamber'den Ehl-i beyt'ine tabi olunması hususunda rivayetler bulunmaktadır. Semhûdî, bununla ilgili olarak Hz. Peygamber'in meşhur Sekâleyn hadisini nakletmektedir: "Ey İnsanlar! Ben size iki şeyi bırakıyorum. Allah'ın kitabı ve itretim olan Ehl-i beyt'im."⁶⁰ Semhûdî, bu hadisin yirmi farklı sahâbeden rivayet edildiğini kaydetmiştir. Hadisi mevzû olarak niteleyen Ebû'l-

⁵² Zeydî âlimlerden İbn Kerrâme, Ehl-i Beyt'in faziletleri hakkında kaleme aldığı eserinde hadislerin yanında 55 sûrede yer alan değişik birçok âyeti zikrederek bunların başta Hz. Ali olmak üzere Ehl-i beyt hakkında indiğini savunmuştur. Ebû Sa'd el-Muhassin b. Muhammed b. Kerrâme el-Hâkim el-Cüşemî, *Tenbihü'l-ğâfilîn an fezâilî't-Tâlibiyyîn*, nşr. es-Seyyid Tahsîn Âl-i Şebîb Müsevî (Beyrut: Merkezü'l-Ğadîr li'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 2000), 17, 21-184.

⁵³ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/22.

⁵⁴ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/23-31.

⁵⁵ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/71, 72.

⁵⁶ Ahzâb 33/56.

⁵⁷ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/46, 52, 55, 62.

⁵⁸ Sâffât 37/130.

⁵⁹ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/68.

⁶⁰ Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, "Marifetü's-Sahabe", 5, 4774; Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/75.

Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân İbnü'l-Cevzî'yi (ö. 597/1201) eleştirmiş ve onun hadisin sahih olmayan sadece bir versiyonundan hareketle bu kararı vermiş olabileceğini zikretmiştir.⁶¹ Ayrıca Semhûdî, hadiste zikredilen Ehl-i beyt mensuplarının âlim olmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu görüşüne paralel olarak da Ehl-i beyt içinde kendisine tâbi olunmaya en lâıyk kişinin onların en büyük âlimleri olan Hz. Ali olduğunu zikretmiştir. Semhûdî'ye göre kendilerine tâbi olunması buyurulan Ehl-i beyt âlimler silsilesi, hadislerde geleceği vadedilen İmam Mehdî'nin vefatı ile son bulacaktır.⁶²

Ehl-i beyt'in diğer bir hususiyeti ümmet için eman ve Hz. Nûh'un gemisi gibi olmalarıdır.⁶³ Semhûdî'nin bu konuda naklettiği hadisler şöyle örnekler verilebilir: "Ehl-i beyt sizin için Nûh'un gemisi gibidir. Ona binen kurtuluşa erer, ona binmeyen ise boğulur. Ehl-i beyt'im sizin içinizde Hıttâ⁶⁴ kapısı gibidir."⁶⁵ Ehl-i beyt'in diğer bir hususiyeti sahip oldukları nesebin kıyamet gününde de devam etmesidir. Semhûdî bu özellikle ilgili olarak şöyle bir hadis nakletmiştir: "Kıyamet gününde bütün sebep ve nesepler kesilecektir. Benim sebep ve nesebim hariç. Kızların çocuklarının asabeleri babaları ile. Fâtıma'nın çocukları hariç. Çünkü onların babası ve asabeleri benim." Semhûdî, bu hadise de sahih değildir diyor İbnü'l-Cevzî'yi eleştirmiştir.⁶⁶

Semhûdî, eserlerinde Allah'ın Ehl-i beyt'e azap etmeyeceğine ve cehennemde onları yakmayacağına ve cennette beraber olacaklarına dair nakiller serdetmiştir. Onun aktardığına göre bazı müfessirler "*Rabbın sana mutlaka lutuflarda bulunacak, sen de memnun olacaksın.*"⁶⁷ âyetini, Allah'ın Ehl-i beyt'ten kimseyi ateşe atmaması şeklinde tefsir etmişlerdir. Bu konuda Semhûdî, şöyle bir hadis nakletmiştir: "Rabbimden Ehl-i beyt'imden kimseyi ateşe koymamasını istedim. O da bana bunu verdi."⁶⁸

Hz. Peygamber'in Hz. Ali ve Hz. Fâtıma neslinin bereketlenmesi ve rahmet, hikmet ve eman kapıları olması için dua ettiği kaynaklarda yer almaktadır. Konuyla ilgili birçok farklı hadis nakleden Semhûdî, bu meyanda İmam Mehdi konusuna da değinmiştir. Semhûdî, onun Hz. Abbâs'ın soyundan olduğu; Ömer b. Abdülaziz'in Mehdî olduğu veya Mehdî'nin İsâ b. Meryem olduğu görüşlerini reddetmiştir.⁶⁹ Ayrıca o, İmâmiye Şîa'sının inandığının aksine Mehdî'nin Hz. Hüseyin'in soyundan olan Ebü'l-Kâsım Muhammed b. el-Hasen el-Askerî olmadığını belirtmiştir.⁷⁰ Semhûdî, Hz. Hasan'ın ümmete şefkatinden dolayı hilafeti bırakmasına ve kardeşi Hz. Hüseyin'e

⁶¹ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/73,77.

⁶² Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/71,123.

⁶³ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/119.

⁶⁴ Allah'ın İsrailoğullarının girmesini istediği Eriha veya Beytül-Makdis kapısı.

⁶⁵ Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1404), "Babü'l-Ha", 45, 2636; Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/121.

⁶⁶ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/138,153; Ahte Hârezm, *Maktelü Hüseyin*, 17-18.

⁶⁷ Duhâ 93/5.

⁶⁸ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/170.

⁶⁹ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/199-200.

⁷⁰ İmam Mehdi hakkındaki farklı görüşler için bk. Mustafa Öz, "Mehdî el-Muntazar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/376-377.

de bu konuda nasihat etmesine karşılık Mehdi'nin onun neslinden olacağı görüşündedir.⁷¹ İmâmiye Şîa'sının çoğunluğu Mehdi'nin Ebü'l-Kâsım Muhammed b. el-Hasen el-Askerî olduğu görüşünde olup onun iki gaybûbet sahibi olduğuna inanırlar. Şîi gelenekte, İmam Mehdi'nin yaklaşık 69 yıl süren küçük gaybubet döneminde belirlemiş olduğu elçiler vasıtasıyla ümmetle irtibatını sürdürdüğüne inanılır. Hicrî 329 yılında bu dönemin sona ermesiyle birlikte büyük gaybubet süreci başlamış olup, söz konusu dönem günümüzde de devam etmektedir. Şîi inanç sistemine göre, İmam Mehdi'nin zuhurunun ilk olarak Mekke'de gerçekleşeceği kabul edilmektedir.⁷²

Semhûdî, Müslümanlar için Ehl-i beyt'i sevmenin meşruluğu ve zorunluluğu hakkında öncelikle şu âyeti zikretmiştir: *"İşte bu, Allah'ın, inanıp salih ameller işleyen kullarına müjdelediği şeydir. De ki: "Ben buna (yaptığım tebliğ görevine) karşılık sizden, yakınlık ve dostluk bağları içinde sevgiden başka bir ücret istemiyorum..."*⁷³ Müfessirlerin bu âyet hakkındaki farklı görüşlerine yer veren Semhûdî, âyette geçen el-mevedde fi'l-kurbâ / akrabalık sevgisi (المودة في القربى) deyiminden kimler kastedildiğine dair birçok âlimden farklı nakillerde bulunmuştur. O, bu deyim'in Ehl-i beyt'i sevmek manasına geldiğini tercih etmiştir. Ardından bununla ilgili başta Ehl-i beyt imamlarından olmak üzere rivayetler, müfessirlerin buna uygun görüşlerini serdetmiştir.⁷⁴ Bazıları ise âyette geçen fi'l-kurbâ kelimesinin "akrabalık sevgisi" yerine "Allah'a yakınlık" manasına geldiği görüşündedirler. Bunun yanında mezkûr âyetin nesh edilmiş olduğunu dillendiren âlimler de bulunmaktadır.⁷⁵

Ehl-i beyt'i sevmeye, gözetmeye, onlara ihsanda bulunmaya, onları korumaya, onlara buğzetmemeye ve düşmanlık beslememeye, onlara karşı takınılması gereken davranışlara, onların başlarına gelecek hadiselerle dair birçok hadis, âlimlerin sözleri, menkıbe ve hikâye türünden nakillerde bulunan Semhûdî, Ehl-i beyt'e düşmanlık yapmayı haram, onları sevmeyi ise farz görmektedir.⁷⁶

3.2. Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın Faziletleri

Genel manada birçok yerde Ehl-i beyt'in hususiyetlerine değinen Semhûdî, özellikle Ehl-i beyt'in en büyük âlimi dediği Hz. Ali hakkında birbirinden farklı birçok hususiyeti zikretmiştir. Bunların yanında yeri geldikçe Hz. Ali'nin hayatı ve onunla ilgili tarihsel bazı olaylar hakkında mâlûmat vermiştir. Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın evliliklerine değinen Semhûdî, onun Birinci Bedir ve Karkaratülküdr gazvelerinde Hz. Peygamber'in sancağını taşıdığını kaydetmiştir. Hz. Peygamber'in Uhud gazvesinde Mus'ab b. Umeyr'in şehit edilmesinden sonra sancağı ona vermiş olduğunu nakletmiştir. Hendek savaşında Hz. Ali'nin mübârezesinden bahseden Semhûdî, Kurayzoğulları ve Fedek gazvelerinde sancağın onun elinde olduğunu zikretmiştir. Hz. Peygamber'in hicretin 9. yılında Berâat sûresi'nin âyetlerini okuması ve önceki anlaşmaları iptal

⁷¹ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/200-207.

⁷² Ali Muhammed Ali ed-Dahîl, *el-İmâm el-Mehdî* (Beyrut: Dâru'l-Murtazâ, 1983), 9-11.

⁷³ Şûrâ 42/23.

⁷⁴ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/210-237; Ali b. İbrahim el-Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, tsh. Seyyîd Tayyib Mûsevî el-Cezâîrî (Kum: Müessesetü Dâri'l-Kütüb, 1387), 2/275-276; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Câmi'u'l-beyân an tevîli âyi'l-Kurân*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000), 21/525.

⁷⁵ Varol, *Ehl-i Beyt*, 150-151.

⁷⁶ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/6, 228, 249, 260-261, 309-310, 347; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 5/121.

etmesi için Hz. Ali'yi Mekke'ye gitmekle görevlendirdiğini de kaydetmiştir.⁷⁷ Semhûdî'nin eserlerinde Hz. Ali'nin hilafet dönemi, bu dönemde gerçekleşen olaylar ve şehit edilmesine dair mâlûmata rastlanılmamaktadır.

Ahmed b. Hanbel'den (ö. 241/855) Hz. Ali hakkında rivayet edilen hadislerin hiçbir sahâbî hakkında mevcut olmadığını nakleden Semhûdî, Hz. Ali'nin halifeliğinde yaşanacak hadiseleri Allah'ın Hz. Peygamber'e bildirdiğini ileri sürmektedir. Hz. Peygamber de onun hakkında birçok önemli sözler buyurmuştur ki; dönemindekiler Hz. Ali'ye itaat etsinler. Hadis âlimleri de onun hakkında bu hadisleri özellikle rivayet etmiş ve kitaplarında zikretmişlerdir. Semhûdî, bu hadis hafızlarına İmam Nesâî'yi örnek olarak göstermiştir. İmam Nesâî, Dımaşk'a geldikten sonra Hz. Ali'nin faziletleri hakkında *Hasâisu Emiru'l-Müminîn Ali b. Ebî Tâlib* adlı eserini yazmıştır. Ona "Neden Şeyhayn'ın (Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer) faziletleri hakkında yazmadın?" diye sorduklarında o, "Baktım ki burada Hz. Ali hakkında yanlış düşüncede olanlar çoğunluktadır", diye cevap verdi. Bu eserini yazdığı için Dımaşklılar onu darp etmiş ve Dımaşk'tan Remle'ye sürmüşlerdir. Neticede İmam Nesâî orada vefat etmiştir.⁷⁸ Başka bir hadis âlimi olan Hâkim en-Nîsâbûrî de *Fezâilü Fâtımatü'z-Zehrâ* adlı eserinin mukaddimesinde fakihlerin, âlimlerin ve bazı devlet görevlilerin bulunduğu bir mecliste geçen bir olayı nakletmektedir. Oradakilerden bazıları Hz. Ali'nin Kur'ân hafızı olmadığını; bazıları Zeynep, Rukayye ve Ümmü Gülsüm'ün Hz. Hatice'nin kızları olmadığını ve Hz. Fâtıma'nın onlardan üstün olmadığını ileri sürdüler. Hâkim Nîsâbûrî, bu meclistekilerin Nâsibî olduğunu ima ettikten sonra onların iddialarına cevap babında mezkûr kitabını yazdığını belirtmiştir.⁷⁹

Semhûdî, Hz. Ali'nin üstünlüğü ve faziletleri konusunda birçok hadis nakletmiştir. Özellikle bu meyanda iki hadis oldukça meşhur olmuştur. Gadîr-i Hum hadisi denilen hadis şu şekildedir: "Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. Allahım! Ona dost olana sen de dost ol, ona düşman olana sen de düşman ol." diye buyurdu..." Semhûdî, bu hadisin birçok farklı versiyonunu zikretmiştir.⁸⁰ İkinci hadis ise şöyledir: "Sen benim için Hârûn'un Mûsâ'ya olduğu gibisin; fakat benden sonra peygamber gelmeyecektir."⁸¹

Semhûdî'nin Hz. Ali hakkında naklettiği hadislerle şöyle örnekler verilebilir: "Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Resûlullah, ellerimden tuttu ve 'Mûsâ Rabbin'den Hârûn ile mescidini temizlemesini istedi. Ben de Rabbim'den senin ve senin neslin ile mescidimi temizlemesini istedim.' diye buyurdu." Abdullah b. Ömer'den onun şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Biz, Resûlullah'ın zamanında Resûlullah insanların en hayırlısıdır. Ondan sonra Ebû Bekir gelir ve Ebû Bekir'den sonra ise Ömer gelir, diyorduk. Hâlbuki Ali b. Ebû Tâlib'e öyle üç meziyet verilmiş ki; benim için onlardan birine sahip olmam, kırmızı develere sahip olmamdan daha sevimlidir.

⁷⁷ Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/468-469, 475, 492, 495, 507, 511, 516, 524.

⁷⁸ Semhûdî, *Cevâhirü'l-îkdeyn*, 2/105-108.

⁷⁹ Hâkim en-Nîsâbûrî, *Fezâilü Fâtımatü'z-Zehrâ*, 31.

⁸⁰ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, "Babü'l-Ha", 343, 2505; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/445; Semhûdî, *Cevâhirü'l-îkdeyn*, 2/97-100.

⁸¹ Semhûdî, *Cevâhirü'l-îkdeyn*, 2/99.

Resûlullah, onu kızı ile evlendirdi ve onun kızının ondan çocukları oldu. Onun mescide bakan kapısı dışında tüm kapıları kapattırdı ve Hayber Günü sancağı ona verdi.”⁸²

Hız. Peygamber’in Medine’ye hicretinden beş ay sonra gerçekleşen muâhat (kardeşleştirme) anlaşmasında Hız. Ali’nin Hız. Peygamber’in kardeşi kılındığına dair birçok hadis rivayet eden Semhûdî, bunun aksine olan rivayetlerin doğru olmadığını ispat etmeye çalışmıştır. İbn Teymiyye’nin Hız. Peygamber ile Hız. Ali arasında kardeşlik anlaşması gerçekleşmediği yönündeki fikrini kabul etmemiştir. Semhûdî, onun hakkında “O, var olan nassı yok saymış ve gerçek hikmeti anlayamamış” ifadelerini kullanmıştır.⁸³ Hız. Peygamber vefat ettiğinde vasiyeti üzerine onu Hız. Ali yıkamıştır. Semhûdî, Hız. Peygamber’in defnedilmesi konusunda şöyle bir nakilde bulunmuştur: “Hız. Peygamber vefat ettiğinde, onu nereye defnedelim diye ihtilafa düştüler. Hız. Ali ‘Allah’ın indinde peygamberinin ruhunun kabzedildiği yerden daha üstün bir yer yoktur.’ dedi.” Semhûdî Hız. Peygamber’in nereye defnedileceği konusunda Hız. Ali’nin bu sözleri ile anlaşmazlığın giderildiğini kaydetmiştir.⁸⁴

Semhûdî, Hız. Ali hakkında zikrettiği tüm fazilet ve hususiyetlerle beraber genel Ehl-i sünnet görüşüne uygun hareket ederek Hız. Ebû Bekir ve Hız. Ömer’i meşru halifeler olarak görmüş ve onların Hız. Ali’den üstün olduklarına inanmıştır. O, bizzat Hız. Ali’den bu görüşünü destekleyen nakillere yer vermiştir. Semhûdî, Hız. Ali eğer halifeliğin kendisinin hakkı olduğuna inansaydı bizzat kendisi bunu talep eder, dile getirirdi ve Hız. Ebû Bekir’e biat etmezdi, demektedir.⁸⁵ Gadîr-i Hum hadisinde Hız. Ali’nin halifeliğine bir işaret olmadığına inanan Semhûdî, hadiste onun velayetinin kastedildiği görüşündedir. “Zulmedenleri, eşlerini ve Allah’ı bırakıp da tapmakta olduklarını toplayın, onları cehennemın yoluna koyun ve onları tutuklayın. Çünkü onlar sorguya çekileceklerdir.”⁸⁶ âyetindeki muhatapların da Hız. Ali’nin velayeti ve Ehl-i beyt’i sevmeye konularında sorumlu olacaklarını düşünmektedir.⁸⁷ İmâmiyye Şîa’sı genel manada Hız. Ali’nin diğer tüm sahâbelerden hatta Hız. Muhammed hariç tüm peygamberlerden daha üstün olduğuna inanırlar. Yine onlara göre Hız. Peygamber’den sonra halife ve imam olmak Hız. Ali’nin hakkıydı.⁸⁸ Çünkü Hız. Peygamber’in kendisinden sonra Hız. Ali’yi halife olarak belirlediğine inanıyorlar.⁸⁹ Burada şunu da belirtmek gerekir ki bazı Şîi gruplar, halifenin ve imamın insanların seçimiyle belirlenmesi gerektiğini düşünmektedir.⁹⁰

⁸² Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 2/218, 221; Hafız Cemâlüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû’l-Muzaffer Yusûf Razendî, *Nazmü’l-dürarü’s-simteyn fî fezâili’l-Mustafâ ve’l-Murtazâ ve’l-Betûl ve’s-Sibteyn*, nşr. Ali Âşûr (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1425/2004), 128-129.

⁸³ Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 1/457; Razendî, *Nazmü’l-dürarü’s-simteyn fî fezâili’l-Mustafâ ve’l-Murtazâ ve’l-Betûl ve’s-Sibteyn*, 116.

⁸⁴ Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 1/101.

⁸⁵ Semhûdî, *Cevâhirü’l-’ikdeyn*, 2/99-100, 104.

⁸⁶ Sâffât 37/24.

⁸⁷ Semhûdî, *Cevâhirü’l-’ikdeyn*, 2/109.

⁸⁸ Ebû’l-Feth Muhammed b. Ali el-Kerâcîkî, *er-Risâletü’l-’aleviyye fî fazli Emîri’l-müminîn alâ sâiri’l-beriyeye*, nşr. Seyyîd Abdülazîz el-Kerîmî (Kum: Delile Mâ, 1427), 6.

⁸⁹ Âmilî, *eş-Şî’â fî’t-tarîh*, 38.

⁹⁰ Âmilî, *eş-Şî’â fî’t-tarîh*, 171.

Bazı rivayetlerde Hz. Ali'nin taraftarlarını ifade eden Şîa/Şîî kavramına olumlu bakan Semhûdî, bidat ehli olarak tanımladığı Râfizîler ve/veya Aşırî Râfizîler diye niteledikleri kimseleri onun gerçek taraftarları olarak görmemektedir. Bu meyanda Hz. Ali'nin hakiki şîasının/taraftarlarının özelliklerini detaylı bir şekilde açıklamıştır. Râfizî dediği kimselerden özellikle bazı sahâbelere küfreden, Hz. Ali ve bazı yakın arkadaşları dışında birçok sahâbînin cehennemlik olduğu görüşünde olanları yer yer sert eleştirmiştir.⁹¹ O, söz konusu düşüncelere sahip insanları ifade etmek için bazen Şîî kelimesini kullansa da Râfizî veya Gulât-ı Râfizî kelimelerini daha sıklıkla kullanmıştır.⁹² Aslında Gulât-ı Şîa denilen gruplardan bazıları Hz. Ali'yi ve Âbâ ehl-i'ni ilahlık mertebesine çıkardığı gibi bazıları da halifelik hakkını istemediği için Hz. Ali'yi ağır bir şekilde eleştirmektedir. Onlardan bazıları sadece sahâbeleri değil güya peygamberliği Hz. Ali yerine Hz. Muhammed'e getiren Cebrâil'e de küfür etmekteydiler. Başka bazıları ise tüm haramları helal kabul edip dünyanın bâkî olduğuna inanmışlardır.⁹³ Birçok Şîî âlim ve Ehl-i beyt mensubu, kendi dönemlerinde bu sapkın inanışlardan ve sözlerden berî olduklarını dillendirmişlerdir.⁹⁴

Semhûdî'nin eserlerinde Hz. Ali'nin yanı sıra Hz. Fâtıma'ya büyük önem verildiği ve yeri geldikçe ondan bahsedildiği, onun faziletlerine delalet eden rivayetlerin zikredildiği gözlemlenmektedir. Semhûdî'nin onun hakkında naklettiği bir hadis şöyledir: "Hz. Peygamber, Fâtıma'ya hitaben 'Ey Fâtıma! Biliyor musun sen ne için Fâtıma diye isimlendirildin?', diye buyurdu. Ali, bunun üzerine 'Niçin Fâtıma diye isimlendirildi?' diye sorunca Hz. Peygamber 'Çünkü Allah onu ve zürriyetini cehennemden beri kılmıştır' diye buyurdu."⁹⁵

Buraya kadar hususiyet ve faziletleri nakledilen Ehl-i beyt'in tarihte bazı dönemlerde özellikle siyasi nedenlerden dolayı kadirlerinin bilinmediği, dışlandıkları, eziyete ve düşmanlıklara mâruz kaldıkları bilinmektedir. Semhûdî de bunu hisseden ve bunu dile getiren âlimlerdendir. O, bazı Emevî ve Abbâsî yöneticileri tarafından Ehl-i beyt mensuplarına yönelik gerçekleştirilen haksızlık ve zulümlere dair -ilgili yerlerde- birçok örnek vermiştir. Örneğin Muaviye b. Ebû Süfyân'ın Hz. Ali taraftarlarını öldürmesi için gönderdiği kumandanı Büsr b. Ertât'ın Medine ve diğer yerlere yönelik seferlerini anlatırken onu fitne emiri diye nitelendirmiştir. Değişik kaynaklardan naklederek Büsr'un Medine ve diğer yerlerde yaptığı zulümleri aktarmıştır.⁹⁶ Bununla beraber o, Şîîlerin iddia ettikleri gibi Ehl-i beyt'e yönelik Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir'den kaynaklanan herhangi bir zulüm ve haksızlığın var olduğuna inanmamaktadır. Örneğin Hz. Fâtıma'nın talep ettiği Fedek arazisi hususunda her iki tarafı da haklı gören bir tavır içine girmiştir.

Semhûdî'nin naklettiği ve Ehl-i beyt'e yönelik hürmetsizlik ifade eden bir olay şu şekilde gerçekleşmiştir: "Emevî yöneticilerinden Hâlid b. Velid b. el-Hâris b. el-Hakem b. Ebi'l-Âs İbn Mutîre, cuma günü Resûlullah'ın minberinin üzerine çıktı ve şöyle dedi: 'Resûlullah, ihanet ettiğini bildiği Ali b. Ebû Tâlib'i kızı Hz. Fâtıma şefaatçı olduğundan dolayı görevli olarak tayin etti.' Dâvûd

⁹¹ Semhûdî, *Cevâhirü'l-ikdeyn*, 2/129, 130-132.

⁹² Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 2/112-113, 205, 373-374.

⁹³ Âmilî, *eş-Şî'â fi't-tarih*, 171-174.

⁹⁴ Âmilî, *eş-Şî'â fi't-tarih*, 181-182.

⁹⁵ Semhûdî, *Cevâhirü'l-ikdeyn*, 2/173.

⁹⁶ Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/120, 2/267.

b. Kays o esnada Ravza'da idi ve kalkıp ona 'Sus!' dedi. Bunun üzerine insanlar, Dâvûd b. Kays'ın üzerindeki gömleği paramparça ettiler ve Dâvûd b. Kays'ı ondan korumak için oturtular. Dâvûd b. Kays, şöyle dedi: 'Resûlullah'ın kabrinden bir el çıktığını gördüm ve birkaç kez ey Allah'ın düşmanı! Yalan attın, ey kafir! Yalan attın, seslerini işittim." Sözügeçen her iki eserinde bu hadiseye yer vermiş olan Semhûdî, şöyle devam etmiştir: "...Her dönemde Hz. Ali ve onun akrabalarını kötüleyen, onun faziletlerini anlatanları sevmeyen ve sadece bunun için onları Râfizî olmakla suçlayan bazı şakî kimseler olmuştur."⁹⁷

SONUÇ

Ehl-i beyt'ten olan Semhûdî, yaşadığı dönemde ve bölgede Ehl-i beyt'in İslâm'daki yerinin pek bilinmediğine, unutulduğuna, önemsenmediğine ve onlara karşı gereken hürmetin gösterilmediğine şahit olmuştur. İncelenen eserlerinde bizzat kendisi bu durumu dillendirmiştir. Bu yüzden o da, İmam Şâfiî, İmam Nesâî, Ahtebu Harezmi, Hâfız Muhammed el-Gencî, İbn Haleveyh, Hâkim en-Nisâbûrî, Seyyîd Yahya-yı Şîrvânî ve Makrizî gibi bazı eserlerinde Ehl-i beyt'i ele almış ve onlar hakkında farkındalık ve duyarlılık oluşturmaya çalışmıştır.

Semhûdî'nin de dâhil olduğu bu alimlerin meydana getirdiği halkanın Ehl-i beyt konusundaki tavır ve tutumları, eserleri ve gayretleri ortodoks Şîi ve Sünnîlerin lehine olmuştur. Nitekim hem onları güçlendirmiş hem de zaman zaman birbirine yakınlaştırmıştır. Bu iki mezhebi birbirinden köklü bir şekilde ayırmaya çalışan Şîa içindeki Gulât-ı Şîa ve Sünnîlik içindeki Nâsibîlik ise bu âlimlerin de etkisiyle marjinalize olmuş ve zayıflamıştır. Mezkûr âlimlerin birçoğunun bizzat Ehl-i beyt'ten olması, bu gelişmelerin meydana gelmesinde önemli katkıda bulunmuştur.

Ehl-i beyt mensupları, onların faziletleri, özellikleri, başlarına gelen olaylar ve İslâm'daki yerleri gibi konularda birçok farklı eserden istifade eden Semhûdî tarih, hadis, fıkıh, tefsir, siyer, tabakat, tasavvuf vb. eserlerin yanında sadece Ehl-i beyt ve onlara ait özelliklerin konu edinildiği eserlerden de istifade etmiştir. Bu eserlerin müelliflerinin çoğunluğu Sünnî olsa da içlerinde Şîi olan müellifler de mevcuttur.

Semhûdî, teorik olarak -bir Şâfiî olmasından hareketle- Ehl-i beyt'in kapsamına Haşimoğulları ile Muttalipoğullarının Müslümanlarını dahil etmektedir. Ancak o, Ali-Fâtımaoğullarının dışındakilerinin fazilet ve üstünlüklerine neredeyse hiç değinmemiştir. Aslında bu durum İslâm âleminin genelinin tavrına benzerdir. Nitekim Ehl-i beyt'in kimleri kapsadığı hakkında farklı görüşler ileri sürülse de uygulamada Ehl-i beyt denilince çoğunlukla Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın erkek çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile onların nesli anlaşılmıştır.

Tathîr âyeti bağlamında Şîilerin düşüncesine yakın bir görüşü tercih eden Semhûdî, âyette birinci derecede kastedilenlerin Kisâ ehl-i veya Abâ ehl-i denilen Hz. Muhammed Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan olduğunu savunmuştur. Ehl-i sünnet'in geneli ise mezkûr âyetten ya sadece veya birinci derecede Hz. Peygamber'in hanımlarının kastedildiği görüşündedirler. Semhûdî, bazı hususlarda Şîa'da var olan görüşlere paralel düşüncelere sahip olsa da Sünnîlikle Şîiliği birbirinden ayırıcı kıstaslara dikkat etmiştir. Raşîd halifelerin sırası ve

⁹⁷ Semhûdî, *Cevâhirü'l-'ikdeyn*, 2/72, 107; *Vefâü'l-vefâ*, 2/262-263, 5/42.

üstünlükleri konusunda Ehl-i sünnet'in genel tavrına uymuştur. Ona göre ilk meşru halife Hz. Ebû Bekir, ikincisi Hz. Ömer'dir. Ve bu ikisi genel manada Hz. Ali'den üstündür.

Semhûdî, Ali-Fâtımaoğullarının hem baba hem de anne tarafından Ehl-i beyt olduklarını savunmaktadır. Hz. Fâtıma ile Hz. Muhammed'in akrabalık bağının devam ettiği ve Hz. Muhammed'in -kız çocuğunun oğulları olsa da- Hz. Hasan ve Hüseyin için babaları gibi olduğu görüşündedir. Onun bu konudaki görüşü, İmâmiye Şüliğinin genel düşüncesine paralellik arz etmektedir. Nitekim onların büyük çoğunluğuna göre Hz. Ali'nin sadece Hz. Fâtıma'dan olan çocukları Ehl-i beyt kapsamında görülmektedir.

Hz. Hasan'ın soyundan olan Semhûdî, Hz. Hasan'ın hilafetten dolayısıyla siyasetten uzaklaşmasını olumlu görmektedir. Hatta bu hareketine karşılık kıyamete yakın çıkacağına inanılan İmam Mehdî'nin onun torunlarından olacağına inanmaktadır. Ona göre Ehl-i beyt mensupları dünya yerine âhiret erbabıdır. Dünyayı terk etmelerine karşılık ilim ve evliyalığın zirve noktası onlara bahşedilmiştir. O, Hz. Ali'yi âlimlerin ve evliyaların piri olarak görmektedir. Hz. Ali'den sonra en çok Hz. Fâtıma'nın faziletlerini ve menkıbelerini zikretmiştir. O, özellikle Emevî ve Abbâsî dönemlerinde zaman zaman Ehl-i beyt mensuplarına zulüm yapıldığına ve haklarının yenildiğine inanmaktadır. Bu dönemdeki yöneticilerle Ehl-i beyt mensupları arasındaki tartışmaları ve yaşanan çatışmaları aktarırken Ehl-i beyt'i haklı gören bir dil kullanmıştır. Ona göre Ehl-i beyt'in ilk zulüm göreni ve hakkı yenileni ise Hz. Ali'dir. Sonraları da ne zaman Ehl-i beyt kötülenmiş ise daima Hz. Ali'den başlanılmıştır.

Semhûdî, Fâtımî ve Büveyhîler döneminde Ehl-i beyt mensuplarının durumu hakkında mâlûmat paylaşmamıştır. Aslında bu devletlere dair hemen hemen hiçbir bilgiye yer vermemiştir. Bu durum onun elindeki kaynakların sınırlılığından veya o dönemde herhangi bir zulüm yaşanmadığına inanmış olmasından kaynaklanmış olabilir. Ayrıca özellikle Medine tarihi ile ilgili eserinde Mısır ve Bağdat merkezli bu devletlere yer vermemesi anlaşılabilir. Yine o, Abbâsîler döneminde Ehl-i beyt mensubu olan Hasanîler ile Hüseyinîler arasında meydana gelen iktidar kaynaklı tartışma ve çatışmalarına değinmemiştir. Hz. Ali döneminde meydana gelen Cemel, Sıffin ve Nehrevan gibi iç savaflara da yer vermemiştir. Ehl-i beyt mensupları ile Raşîd Halifeler arasındaki tartışmalarda ise uzlaştırıcı bir dil kullanmıştır. Bu durum, Hz. Fâtıma ile Ebû Bekir arasında yaşanan Fedek arazisi tartışmasını ele alırken tutunduğu tavırdan net bir şekilde görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Abdulcabbar. “Şiû-İmâmiyye’nin Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Dinî Referansları”. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (Aralık 2015), 119-149.
- Ahtebu Hârezm, el-Muvaffak b. Ahmed el-Hârezmî. *el-Menâkib*, nşr. Mâlik el-Mahmûdî. Kum: Müessesetü Neşri’l-İslâmî, 1411.
- Ahtebu Hârezm, el-Muvaffak b. Ahmed el-Hârezmî. *Maktelü Hüseyin*, nşr. Muhammed es-Semâvî. Kum: Envâru’l-Hüdâ, 1417.
- Akaslan, Yaşar. “Hz. Peygamber’in Ailesi Olarak Sahabe-i Kiram”. *Ehl-i Beyt ve Kerbela*. ed. Fatih Kurt. 45-52. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2. Basım, 2023.
- Âmilî, Muhammed Hüseyin ez-Zeyn. *eş-Şîa fi’t-tarih*. Sayda: Matba’atü’l-İrfân, 1938.
- Arslan, Abdurrahim. “Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Sahâbe Hakkında Yapılan Çalışmalar”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 16/97 (100. Yıl Özel Sayısı) (2023), 125-140.
- Ateş, Süleyman. “Kutub”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/498-499. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Ayderûs, Abdulkâdir b. eş-Şeyh. *en-Nûrû’s-sâfir ‘an ahlâkî’l-karnî’l-âşir*. nşr. Ahmed Hâlû. Beyrut: Dâru Sâdır, 2001.
- Bernheimer, Terasa. *Ali’nin Ailesi Ehlibeyt ve İlk Aleviler*. çev. Kollektif. İstanbul: Tekin Yayınevi, 2016.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi u’s-sahîhi’l-muhtasar*. 9 cilt. Kahire: Dâru Şa’b, 1987.
- Buzpınar, Ş. Tufan. “Nakîbüleşraf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/322-324. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Cekenî, el-Emîn Muhammed Mahmûd Ahmed. “es-Sâdâtü’l-Eşrâfi’s-Semâhideti Âl-i İbrâhîm el-Hasenî”, *el-Mecelletü’l-İlmiyye li-Külliyeti’l-Âdâb Câmiatü Asyût* 8/19 (2005), 1-58.
- Demircan, Adnan. “Arap Siyasi Geleneğinin Ehl-i Beyt Tamlamasının Kavramlaşma Sürecine Etkisi”. *Marife Bilimsel Birikim Dergisi* 4/3 (2004), 93-110.
- Duhayyil, Ali Muhammed Ali. *el-İmâm el-Mehdî*. Beyrut: Dâru’l-Murtazâ, 2. Basım, 1983.
- Duman, Zeki. “Tefsir’in Temel İlkeleri Çerçevesinde Kur’an-ı Kerimde Ehl-i Beyt”. *Marife Bilimsel Birikim Dergisi* 4/3 (2004), 7-36.
- Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Muhammed Abdurrahmân. *Âdâbu’s-Şâfiî ve menâkibuhu*. nşr. Abdulğani Abdulhâlık. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2003.
- Gencî, Hâfız Muhammed b. Yûsuf. *Kifâyetü’t-tâlib fi menâkibi Alî b. Ebî Tâlib*. Tahran: İhyâ Tûrâsi Ehli’l-Beyt, 1404.

- Hâkim el-Cüşemî, Ebû Sa'd el-Muhassin b. Muhammed b. Kerrâme. *Tenbîhü'l-ğâfilîn an fezâilî't-Tâlibîyyîn*. nşr. es-Seyyîd Tahsîn Âl-i Şebîb el-Mûsevî. Beyrut: Merkezü'l-Ğadîr li'd-Dirâsâtî'l-İslâmiyye, 2000.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed. *Fezâilü Fâtîmatü'z-Zehrâ*. nşr. Alî Rızâ b. Abdullah b. Alî Rızâ. Kahire: Dâru'l-Furkân, 2008.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed. *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn*. nşr. Ebû Abdurrahman Mukbil b. Hâdî el-Vâdî'î. 5 cilt. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1997.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takîyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *Hukûku âl-i'l-beyt*. nşr. Sa'd Kerîm el-Fakî. İskenderiye: Dâru İbn Haldûn, ts.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takîyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *Minhâcû's-sünneti'n-nebeviyye fî nakzi kelâmî's-Şî'a ve'l-Kaderiyye*. nşr. Muhammed Reşâd Sâlih. 9 cilt. Riyâd: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ud el-İslâmiyye, 1986.
- İbnü'l-İmâd, Abdülhay b. Ahmed. *Şezerâtü'z-zeheb fî ahhâri men zeheb*. nşr. Mahmûd Amâvût. 10 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986.
- İbnü'l-Mîbred, Ebû'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf b. Hasen b. Ahmed el-Makdisî. *eş-Şeceretü'n-nebeviyye fî nesebi Hayri'l-berîyye*. nşr. Ahmed Selâhaddîn. Kahire: Dâru Hirâ, 1997.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hâkim en-Nîsâbü'rî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/190-193. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Kandemir, M. Yaşar. "Nesâî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/563-564. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Kâtip Çelebi, Mustafa. *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. Beyrut: Dâru'l-İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, ts.
- Kerâcîkî, Ebû'l-Feth Muhammed b. Ali. *er-Risâletü'l-aleviyye fî fazli Emûri'l-müminîn 'alâ sâiri'l-berîyye*. nşr. es-Seyyîd Abdülazîz el-Kerîmî. Kum: Delîle Mâ, 1427.
- Kummî, Ali b. İbrahim. *Tefsîru'l-Kummî*. tsh. Seyyid Tayyib Mûsevî el-Cezâirî. 2 cilt. Kum: Müessesetü Dâri'l-Kütüb, 1387.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Kurşun, İlâhe Memmedova. *Seyyid Yahya-yı Şirvânî -Ehl-i Beyt Muhabbetinde Sünnîlik ile Şîîliği Birbirine Yaklaştıran Bir Sufî ve Tasavvufî görüşleri*. İstanbul: Buhara Yayınları, 2025.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Semhûdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/489-491. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.
- Makrîzî, Ebû Muhammed Takîyyüddîn Ahmed b. Ali. *Fazlü Ehl-i beyt*. nşr. Muhammed Ahmed Âşûr. Beyrut: Dâru'l-İ'tisâm, 1980.

- Meylânî, Ali el-Hüseynî. *Âyetu't-tathîr*. Kum: el-Hakâik, 1431.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. 7 cilt. Kahire: Dâru't-Te'sil, ts.
- Öz, Mustafa. "Ehl-i Beyt". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/498-501. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Öz, Mustafa. "Mehdî el-Muntazar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/376-377. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Razendî, Hafız Cemâlüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ebü'l-Muzaffer Yusûf. *Nazmü'd-dürarü's-simteyn fî fezâilî'l-Mustafâ ve'l-Murtazâ ve'l-Betûl ve's-Sibteyn*. nşr. Ali Âşûr. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1425/2004, 116.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. eş-Şeyh Zeynüddîn Abdurrahmân. *ed-Dav'ü'l-lâmi'li-ehli'l-karni't-tâsi'*. 6 cilt. Beyrut: Dâru'l-Mektebetü'l-Hayat, ts.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. eş-Şeyh Zeynüddîn Abdurrahmân. *et-Tuhfetü'l-latîfe fî târihi'l-Medîneti's-şerîfe*. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.
- Semhûdî, Nûrüddîn Alî b. Abdullah b. Ahmed el-Hasenî eş-Şâfiî. *Cevâhirü'l-'ikdeyn fî fazli's-şerefeyn şerefi'l-'ilmi'l-celî ve'n-nesebi'l-'alî*. nşr. Mûsâ Benây el-Alîlî. 2 cilt. Bağdat: Matba'atü'l-Bağdâd, 1984.
- Semhûdî, Nûrüddîn Alî b. Abdullah b. Ahmed el-Hasenî eş-Şâfiî. *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ*. nşr. Kâsım es-Sâmerrâî. 5 cilt. Cidde: Müessesetü'l-Furkân li't-Türâsi'l-İslâmî, 2011.
- Sharon, Moshe. "Ehl-i beyt/Ev Halkı". çev. Cem Zorlu. *Marife Bilimsel Birikim Dergisi* 4/3 (2004), 341-353.
- Şâfiî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *Divânu's-Şâfiî*. nşr. Muhammed Abdülmün'im el-Hafacî. Kahire: Mektebetü'l-Külliyatî'l-Ezheriyye, 1985.
- Şevkânî, Muhammed b. Alî. *el-Bedrü't-tâli' bi-mehâsini men ba'de'l-karni's-sâbi'*. 2 cilt. Kahire: Matba'atü's-Saâde, 1348.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî. 25 cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1404.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000.
- Tabersî, Ebû Alî Emînüddîn el-Fazl b. el-Hasen b. el-Fazl. *Mecma'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. Lübnan: Müessesetü'l-A'lemî, 1995.
- Tural, Hüseyin. "İbn Hâleveyh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/14-16. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Uzunpostalıcı, Mustafa. "Ebû Hanîfe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/131-138. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Varol, M. Bahaüddin. *Ehl-i Beyt: Kavramsal Boyut*. İstanbul: Yediveren Kitap, 2004.

Yiğit, İsmail. "Memlükler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/90-97. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Zirikî, Hayrüddîn. *el-A'lâm*. 8 cilt. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melayîn, 2002.